

kívüli népművelés) elégti ki úgyahogy. Szerzőnk szerint a gyermeket vezeti, a serdülőt segíti, az ifjút baráti szeretettel magához öleli, a felnőttet hangolja és az aggokat atyai lélekkel gyámolítja a nevelő. Ő tehát a nevelés kérdését a maga teljességében fogja fel, e mellett azonban minden egyes korfokozaton annyira gyakorlati értékű tanácsokat ad, hogy azokat bátran követhetjük nevelői-oktatói munkánkban.

Elismerjük, hogy a mű nem mai és betűszerinti értelemben vett pedagógia, de azért mégsem más, hanem több: *anthropogogia*. Hogy nem tévedünk, az a sorozat nyolcadik kötetéből fog kitűnni.

A sorozatot befejező kötet ismertetésében szándékozom az *anthropogogia* elnevezés használatát bővebben megokolni, és a mű egészére vonatkozó kritikái megjegyzéseimet összefoglalni.

Váradi József.

Varga Béla: A paedagogia alapkérdése. A Ferenc József Tudományegyetem filoz. szekciójának kiadványa. Szeged, 1936. (Sect. Philosophica. Red. G. de Bartók, Tom. II. 136—226.)

Varga Bélának csaknem három évtizedes tudományos munkája kétségtelenül igazolja azt a tényt, hogy a jó gyakorlat alapja a kellően tisztázott elmélet. Régebbi munkáiban a valóság kedvéért akarja az értékfogalmakat tisztázni, a jobb társadalom kedvéért elemzi annak ismerettani alkatát s a jobb nevelés végett akarja megjelölni a neveléstan értékelméleti alapjait. A jobb valóság kiépítése ösztönzi új munkájában is, melyben a pedagógiai valóságot veszi szemügyre. A „paedagógiai valóság“-ot akarja megláttatni s ehhez annak az összefüggésnek felismerése szükséges, melybe a neveléstudomány került a filozófiával. Ez a viszony mindenesetre fennáll s döntően lényeges is, hogy fennálljon, mert csak ez teszi lehetővé az objektív célkitűzést és csak ez tisztázhatja a pedagógiai autonómia kérdését.

Nemcsak elméletileg indokolt, hanem gyakorlatilag is időszerű a szerzőnek ez a kutató munkája; a pedagógia és a filozófia a valóságkeresésben találkoznak, s ha az utóbbi nem lehet *l'art pour l'art* logikai folyamat, az előbbi viszont nem lehet pusztán technikai alkalmazása más tudományok leszűrt igazságainak.

A kérdés kibogozása nem oly egyszerű, mint a feltevése, mert a nevelés szintetikus hatás vagy szintetikus művelet, melynek ugyan sajátos tárgya van: az emberképzés, de amely elszakíthatatlan kapcsolatban van a lélektani, erkölcsi, szociológiai kutatások újabb eredményeivel. De e tudományágak mégis csak eszközül szolgálnak arra, hogy a pedagógia sajátos céljait önmaga oldja meg. Ezt a célt a *nevelés ideája* dönti el, melyhez a szerző finom elemzéssel jut el biztos kézzel takarítva el mindent, ami nem tartozik a pedagógia területéhez.

Varga Béla a nevelést értékefejlesztő tevékenységnek tartja s ha mégis feltételezi, hogy a nevelés „alkalmazott értékelmélet“, ez szerinte még nem vesélyezteteti „az autonóm paedagogiai tudomány lehetőségét“. A nevelés értékes, azaz: időhöz nem kötött értékek megvalósítására törekszik; emberképzésről lévén szó, elsősorban logikai (igazság), erkölcsi (jóakarát) és vallásos érté-

keknek megvalósítására, vagyis olyanokra, melyek az élet célját és rendeltetését tisztázzák. Ez a folyamat azért jelentős, mert mikor az örök, tehát időnkívüli értékkel hozza érintkezésbe a nevelendőt, ezáltal mintegy időbelivé teszi az örök értékeket. Ez a nevelésnek egyik élesen meghatározó vonása; a másik sajátos vonás, hogy az értékefejlesztésben nem lehet megállni (ez azt jelentené, hogy az értékek teljesen megvalósultak), a nevelési tevékenységnek tehát nincs határa. Ime az örök tanuláság elve a szerző felfogásában. És még egy jelentős tényvel különíti el Varga Béla a neveléstudományt más tudományoktól: azzal, hogy a valóság területe, az emberi lélek nincs alávetve az okság elvének. Így a nevelés, mely az emberi lélek területén dolgozik, nincs determinálva. Ez ismét az örök tanuláság elvére utal, hogy a szellemi élet állandóan új meg új jelentést ad a nevelés munkájának. Ez a folytonos akció és reakció, ez a soha meg nem állás vezet a nevelésben az *anomia* (törvénynélküliség) fokáról a *heteronomián* át az *autonomiához* (öntörvényűséghez). A szerző természetesen csak *viszonylagos autonomiára* gondol, amint a nevelés szintetikus voltából logikusan következik. Négy síkban látja a nevelés folyamatát (veleszületett adottság, lelki alapréteg, szellemi sík, értékek) s ha az első és a negyedik sík kívül is esik a nevelés közvetlen hatáskörén, de viszont a nevelés végtelen folyamatának éppen az ad jelentőséget, hogy a veleszületett adottságokkal is kell számolnia s az értékek megvalósításában is kell bíznia. Az értékkialakulásnak a nevelésen túl is felcsillanó reménye hozza magával, hogy a nevelés folyamatában irracionális elemek is vannak, vagyis oly mozzanatok, melyek kívül esnek a tervszerűség határain. A pedagógiai valóság fizikai és pszichikai adottságokra épít, tehát a neveléstudomány középhelyet foglal el a valóság tudományok és az értéktudományok között.

A tanulmány II—IV. fejezetei magával a neveléssel mint az emberi közösség legősibb tevékenységével, továbbá az értékek és nevelőértékek természetével foglalkoznak, melyek együtt alkotják a pedagógiai valóság tartalmát. A nevelésben rámutat a szerző az erkölcsi mozzanatokra s az önnevelésre mint a pedagógiai folyamat legmagasabb fokára; az értékek természetrajzában alap gondolata az, hogy a nevelés jellege mindig etikai, tehát nevelési érték csak az lehet, ami valóban épít, s az építés viszont csak úgy lehetséges, ha a fejlődési fokokat figyelembe vesszük; mindig, de leginkább akkor, mikor a lélek egyensúlyi helyzete a legnagyobb veszélyben van, tehát a serdülő korban. A biológiai és pszichológiai adottságok, a család és nagyobb közösségek értéktartalma mind a pedagógiai valóság síkjához tartoznak.

Felveti a szerző azt az alapvető kérdést is (az értelmi nevelés túltengésével kapcsolatban), vajjon a tudásnak vagy az erkölcsnek van-e nagyobb nevelőértéke. Az utóbbi mellett foglal állást, mivel az erkölcs kifejezetten belső érték. Egy másik jelentős kérdésre: Lehet-e az értékeket tanítani? — igennel felel. Lehet tanítani szóval, tettel s az erkölcsi magatartás példaadó hatásával. Ily filozófiai megalapozottsággal állítja Varga Béla a pedagógiát az önálló tudományok sorába; ilyen alkotómunka határán ott csillog a jutalom: az egyesek harmonikus élete és a társadalom békéje. „Aki igazságokat

fedez fel a tudomány terén vagy az erkölcs megvalósulását követeli a társadalmi együttélés területén, aki alkot a szeretet műveiben vagy a kultúra objektív megnyilvánulásaiban bármely területen, az mind értékes. Társadalmi béke csak akkor lehetséges, ha minden munka megbecsülteket értékgyarapító minősége alapján.“ (221. l.)

Onálló tudomány-e a neveléstudomány vagy csak más tudományok igazságainak alkalmazása? Megtalálta-e a szerző az autonóm neveléstudomány *a priori* feltételeit. Azt hisszük, hogy igen, és ebben a hitünkben nem zavarunk azok a nehézségek, melyeket a gyakorlat síkján a szerző is lát, mi is látunk. „Az iskolai nevelés nem tud mindig alkalmazkodni a nevelés sajátos lehetőségeihez“ — írja Varga Béla. (176. l.)

Igaz, de az alkalmazkodás kisebb-nagyobb mértéke nem változtat azon, hogy e sajátos lehetőségek mégis megvannak. A gyakorlat még a legtisztább elv keresztülvitelében is ingadozik néha. Az elmélet pl. könnyebben el tudja választani az értelmi képzést a neveléstől, mint ahogy a gyakorlat meg tudja oldani. Az intellektualizmus tényleg egyoldalú lehet, de ezen nem úgy segítünk, hogy mereven elvlasztjuk egymástól a nevelést és az oktatást, hanem inkább úgy, hogy szerves összefüggésbe hozzuk. Ha a puszta intellektualizmus egyoldalú, nem époly egyoldalú-e (logikai, erkölcsi és szociális szempontból) a puszta nevelés? A világnézetre való nevelés nagy gyakorlati nehézségeit maga a szerző is látja, de azt is érzi, hogy az nem történhetik meg abban a terjedelemben, mint kívánatos lenne. Nem, mert válságos időkben élünk, s emberekre, viszonyokra, neveltire és nevelőre egyaránt hatnak korunk nyugtalanító mozzanatai.

De a gyakorlati nehézségek mégsem szabad, hogy elriasszanak a gyakorlati tisztázástól, mert csak kellően tisztult és önállósult elmélet lehet alapja gyakorlatban is a ma még ideális nevelési autonómiának, melynek megvalósulását Varga Béla oly tudatosan egyengeti.

Kemény Gábor.

Domokos Lászlóné és Blaskovich Edit: Az alkotó munka az Új Iskolában.

Ferrière Adolf előszavával. Budapest, 1934. A Magyar Gyermektanulmányi és Nevelésügyi Társaság kiadása. (180 lap.)

Míg nyugaton, Angliából kiindulva, különösen Németországban, Belgiumban, Svájcban, Olaszországban és Amerikában is, az ú. n. új nevelés pedagógiai iránya és mozgalma, mely a hagyományos iskolától és a régi rendszerű, főleg herbarti iskolai neveléstől eltérő pedagógiai törekvéseket jelent, nemcsak rendszereket, intézményeket, iskolákat hozott létre, hanem nagyarányú társadalmi mozgalmakat és egyesületeket is, például az Új Nevelés Nemzetközi Ligáját Genfben, addig a konzervatívabb irányzatú magyar pedagógiai élet nem kedvez különösebb módon az újító gondolatoknak e téren. Voltaképen csak három intézményt, illetőleg iskolát termelt ki negyedszázad alatt: a Domokos Lászlóné-féle Új Iskolát, Nemesné Müller Márta Családi Iskoláját és Nagy Emilné Waldorf-rendszerű iskoláját. Ezek közül legrégibb keletkezésűnek és legfejlődöttebbnek az Új Iskolát tekinthetjük, mert néhai Nagy László már 1914-ben el-